

Elina Tunturi

SATUJEN VAIKUTUS LAPSEN KIELELLISEEN KEHITYKSEEN

Sosiaalialan koulutusohjelma

2015

SATUJEN VAIKUTUS LAPSEN KIELELLISEEN KEHITYKSEEN

Tunturi, Elina

Satakunnan ammattikorkeakoulu

Sosiaali-alan koulutusohjelma

Joulukuu 2015

Ohjaaja: Rautava, Heli

Sivumäärä: 32

Liitteitä: 7

Asiasanat: varhaiskasvatus, päiväkotitoiminta, kielellinen kehitys

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tehdä toimintakansio lapsen kielellisestä kehityksestä ja saduista päiväkodissa. Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa, miten sadut päiväkodissa voivat auttaa ja tukea lapsen kielellistä kehitystä.

Tämän opinnäytetyön liitteenä on toimintakansio, joka sisältää vinkkejä satutuokioiden pitämiseen päiväkodissa ja esimerkkisatuja. Lisäksi toimintakansiosta löytyy satuluettelo, jota voi käyttää apuna satutuokioiden pitämiseen päiväkodissa.

Sadut ja tarinat vaikuttavat myönteisesti lapsen kielelliseen kehitykseen. Lapsen kielellistä kehitystä voidaan tukea monin eri tavoin, kirjojen lukeminen, satujen ja loru-
jen kertominen ja niistä keskustelu. Nämä edellä mainitut ovat lapsen ja aikuisen välisiä hyviä toimintatapoja.

Satujen lukeminen ja niistä keskustelu kehittävät lapsen kieltä, ja lapsi voi sadun maailmassa käsitellä erilaisia tunteita. Sadut rikastuttavat lapsen mielikuvitusta, inspiroivat, avaavat näkemyksiä maailmasta ja elämästä, hyvästä ja pahasta.

EFFECT OF FAIRYTALES ON LINGUISTIC DEVELOPMENT OF A CHILD

Tunturi, Elina

Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme

December 2015

Supervisor: Rautava, Heli

Number of pages: 32

Appendices: 7

Keywords: early childhood education, kindergarten, fairytale, linguistic development

The purpose of this thesis is to create an action folder of child`s linguistic development and fairytales in the kindergarten. This thesis destination is to product information about how the fairytales can help and support child`s linguistic development.

There is an action folder as an attachment in the thesis that includes tips about keeping fairy tale moments and examples of fairy tales in the kindergarten. In addition to this, there is a list of fairy tales in the thesis that can be used as aid material in fairy tale moments in the kindergarten.

Fairytales and stories affect in the positively way to child`s linguistic development. Linguistic development of a child can be supported by various ways; reading books, fairytales, telling rhymes and discussing about them. This aforesaid are good working ways between child and adult.

Reading fairytales and discussing about them develop child`s language skill, and she/he can handle different feelings in the world of fairytales. Fairytales enrich child`s imagination, inspired, open visions about the world and the life, about the good and the bad.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	OPINNÄYTETYÖN TAVOITE, TARKOITUS JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ.....	6
	2.1 Opinnäytetyön metodologiset lähtökohdat	6
	2.2 Aineisto	6
3	VARHAISKASVATUS	7
	3.1 Päivähoito	8
	3.1.1 Kasvatuskumppanuus.....	9
4	SADUT.....	11
	4.1 Satu	11
	4.2 Hyvän sadun kaava	11
	4.3 Sadun merkitys lapselle	14
5	LAPSEN KIELELLINEN KEHITYS	16
	5.1 Kielellinen kehitys	16
	5.1.1 3-4-vuotiaan lapsen kielen kehitys	18
	5.1.2 Kielen kehityksen vaikeudet	20
6	TOIMINTAKANSIO	24
	6.1 Aikaisemmat tutkimukset	25
7	OPINNÄYTETYÖN KÄYTÄNNÖN TOTEUTUS.....	26
	7.1 Opinnäytetyön toteutussuunnitelma	26
8	POHDINTA.....	32
	8.1 Tutkimuksen onnistumisen arviointi	32
	8.2 Jatkotutkimusaiheet	32
	LÄHTEET.....	33

LIITTEET

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on laatia toimintakansio lapsen kielellisestä kehityksestä ja saduista päiväkodin arjessa. Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, miten sadut päiväkodissa voivat auttaa ja olla tukena lapsen kielellisessä kehityksessä. Opinnäytetyön liitteenä olevaa toimintakansiota voidaan hyödyntää lapsen kielellisen kehityksen tukemisessa ja vahvistamisessa päiväkodissa. Toimintakansio soveltuu päiväkodin työntekijöille, ja sitä voidaan muokata tarvittaessa, esimerkiksi lapsen iän mukaan.

Tutkimuskohde sijoittuu päivähoidon käytäntöön, koska lapsen kielellinen kehitys ja sen tukeminen on tärkeää jo varhaisesta ikävaiheesta alkaen. Päiväkodissa satutuokiot ovat normaalia ajanvietettä lapsille muun päiväkodissa tapahtuvan toiminnan lisäksi. Satutuokioita pidetään päiväkodissa useita kertoja viikossa, ellei jopa päivittäin. Mitä useammin päiväkodissa luetaan satuja lapsille, sitä enemmän voidaan tukea lapsen kielellistä kehitystä.

Opinnäytetyöni aihe on mielestäni ajankohtainen. Satujen lukemisen tärkeyttä lapsille ei tule väheksyä. Sadut, tarinat ja kirjat kuuluvat lapsen maailmaan jo hyvin pienestä lähtien. Sadut herättävät lapsessa kysymyksiä ja antavat myös vastauksia. Sadut kehittävät lapsen mielikuvitusta, inspiroivat, avaavat näkemyksiä maailmasta ja elämästä, hyvästä ja pahasta.

Lapsen kielellistä kehitystä voidaan tukea usein eri tavoin. Kirjojen lukeminen, satujen ja lorujen kertominen ja niistä keskustelu ovat lapsen ja aikuisen välisiä hyviä toimintatapoja. Kirjojen lukeminen kuuluu normaaliin lapsen arkeen. Kuvakirjoja luettaessa ja katseltaessa lapsen ja aikuisen huomio kiinnittyy samaan asiaan, esimerkiksi tiettyyn kirjan sivulla olevaan kuvaan. Tämä on lapsen kehityksen kannalta merkittävää.

2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE, TARKOITUS JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, miten sadut päiväkodissa voivat auttaa ja tukea lasta kielellisessä kehityksessä. Opinnäytetyön liitteenä olevaa toimintakansiota voidaan hyödyntää lapsen kielellisen kehityksen tukemisessa ja vahvistamisessa päiväkodissa työskennellessä. Toimintakansion tavoitteena on olla apuna päiväkodin työntekijöille lapsen kielellisen kehityksen tukemisessa jokapäiväisessä toiminnassa. Opinnäytetyön tarkoituksena on laatia selkeä ja ymmärrettävä toimintakansio satujen ja lapsen kielellisen kehityksestä.

Opinnäytetyön tutkimustehtävänä on laatia toimintakansio päiväkodille liittyen lapsen kielelliseen kehitykseen ja satuihin. Toimintakansio kehittää ja tukee lapsen kielellistä kehitystä päiväkodissa.

2.1 Opinnäytetyön metodologiset lähtökohdat

Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää ja parantaa käytännön toimintaa ohjeistamalla tai opastamalla, esimerkiksi perehdyttämisoppaan yms. kansion avulla. Toiminnallisen opinnäytetyön toteuttamistapoja on useita kohderyhmästä riippuen, esimerkiksi opas, portfolio tai kirja. Tämä kyseinen tuotos on aina suunnattu tehtäväksi jonkun tai jotakin kohderyhmää varten. Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyy käytännön toteutus ja sen raportointi. (Vilkkä & Airaksinen 2003)

2.2 Aineisto

Tässä opinnäytetyössä on kyseessä toiminnallinen opinnäytetyö, koska se on eräänlainen ohjeistus; ammatilliseen käyttöön suunnattu toimintakansio satujen ja lapsen kielellisen kehityksen tukemisesta päiväkodissa. Toimintakansio on suunnattu tietyille kohderyhmälle, mikä on ominaista toiminnalliselle opinnäytetyölle.

Tässä opinnäytetyössä aineistoa kerätään erilaisia aiheeseen liittyviä kirjallisia lähteitä apuna käyttäen, esimerkiksi kirjastot ja Internet. Kirjallisuudesta löytyy kattavasti tietoa tutkimukseen.

3 VARHAISKASVATUS

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on vahvistaa lasta oppimaan oppimista ja kasvamista oman kasvunsa ja elämänsä vaikuttajana. Varhaiskasvatuksessa päivähoitojärjestelmän ohella oleellinen toteuttaja on myös perhe. Suomalainen varhaiskasvatus on kehittynyt fröbeliläisen perinteen pohjalta vuosina 1880–1970. Vuonna 1973 tuli voimaan laki lasten päivähoidosta, joka luo yhä pohjan suomalaiselle varhaiskasvatukselle. Lapsuutta ja varhaiskasvatusta kuvastavat käsitteet ovat muuttuneet huomattavasti 1970-luvulta 2000-luvulle tultaessa. Leikkivän, haaveilevan ja suojeltavan lapsen tilalle on tullut oppimishaluinen, omatoiminen ja osaava lapsi. (Hujala, Puroila, Parrila & Nivala 2007, 11–12, Reunamo 2007, 99–104.)

Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa arvomaailma pohjautuu keskeisiin kansainväliin lapsen oikeuksia määritteleviin sopimuksiin, kansallisiin säädöksiin ja muihin ohjaaviin asiakirjoihin. Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen arvoista oleellisin on lapsen ihmisarvo, johon sisältyy lapsen tasa-arvoinen kohtelu, syrjintäkielto, lapsen etu, lapsen oikeus elämään ja tasapainoiseen kehittymiseen ja lapsen mielipiteen huomioiminen. Varhaiskasvatuksessa on tärkeätä painottaa lapsuuden itseisarvoista luonnetta, vaalia lapsuutta ja ohjata lasta ihmisenä kasvamisessa.

Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman (Vasu) perusteet valmistuivat 2003, ja niiden tarkistettu painos vuonna 2005. Vasu toimii sisällöllisen ohjauksen ja kehittämisen välineenä, jonka tarkoituksena on parantaa varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteuttamista koko maassa. Tämän pohjana ovat valtioneuvoston periaatepäätöksenä 28.2.2002 hyväksymät Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset, jotka käsittävät yhteiskunnan järjestämisen ja valvoman varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet ja kehittämisen pääkohdat. (Reunamo 2007, 99–104.)

Vasun mukaan varhaiskasvatus on pienten lasten eri elämäntilanteissa tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tarkoituksena on edistää tasapainoista kehitystä, kasvua ja oppimista. Varhaiskasvatuksessa tarvitaan niin vanhempien kuin kasvatuksen ammattilaisten yhteistyötä eli kasvatuskumppanuutta, jotta kasvattajien ja perheiden yhteinen kasvatustehtävä olisi lapselle mieluisa kokonaisuus. Yhteis-

kunnan järjestämä, tukema ja valvoma varhaiskasvatus koostuu kasvatuksen, hoidon ja opetuksen kokonaisuuksista. Se on tavoitteellista ja suunnitelmallista vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa, jossa lapsen omatahtoisella leikillä on oleellinen merkitys. Lähtökohtana varhaiskasvatukselle on kasvatustieteelliseen ja pedagogisten menetelmien hallintaan perustuva kokonaisvaltainen näkemys lapsen kehityksestä, kasvatusta ja oppimisesta. (Reunamo 2007, 99–104.)

Varhaiskasvatusta toteutetaan eri varhaiskasvatuspalveluissa, joista keskeisimpiä ovat päiväkodit, perhepäivähoito ja avoin toiminta. Varhaiskasvatuspalveluita tuottavat kunnat, yksityiset palveluntuottajat, järjestöt ja seurakunnat. Esiopetus on vuosi ennen oppivelvollisuuden alkamista tarjottavaa suunnitelmallista kasvatusta ja opetusta. Varhaiskasvatus, varhaiskasvatukseen kuuluva esiopetus ja perusopetus muodostavat yhdessä jatkumon. Varhaiskasvatukseen piiriin kuuluu lisäksi oppivelvollisuusikäiset lapset, jotka käyttävät varhaiskasvatuspalveluja. Suomen päivähoito on maailmalla huippuluokkaa. Päivähoitolakimme on maailmanlaajuisesti tarkasteltuna ainutlaatuista. Päivähoitolakimme antaa subjektiivisen oikeuden jokaiselle lapselle varhaiskasvatukseen päivähoitoon. (Hujala ym. 2007, 11–12, Reunamo 2007, 99–104.)

3.1 Päivähoito

Yhteiskunnalla on olemassa erilaisia palveluita lapsiperheille, päivähoito on näistä tavallisin ja merkittävin käytetty palvelumuoto perheissä. Suuri osa perheistä käyttää tätä päivähoitopalvelua, joten päivähoiton asema lasten ja perheiden elämässä on laaja. (Keskinen & Virjonen 2004, 79–83.)

Päivähoitoa koskevassa lainsäädännössä luetellaan kaksi päivähoiton tehtävää; kasvatuksellinen ja sosiaalinen tehtävä. Päivähoitopedagogiikka kehittyy alati, ja sitä on pyritty rakentamaan nykyajan lasten ja perheiden tarpeita vastaaviksi joustavaksi palveluksi. Ennen päivähoitoa lähestyttiin fröbeliläis-pedagogisena lastentarhatyönä, tänä päivänä päivähoito nähdään sosiaalispalvelullisena päivähoitona. Päivähoiton sosiaalisten ja pedagogisten tehtävien välillä esiintyy jännitteitä, joka tulee esiin kes-

kusteluissa päiväkodin toiminta-ajatuksista tai tehtävistä. Kasvatusote varhaiskasvatuksessa on aiemmin ollut aikuiskeskeistä, nyt toiminta suuntautuu yhä enemmän lapsen omaan näkökulmaan. Nykypäivänä päivähoito nähdään enemmän lapsen kasvun ja elämisen paikkana. (Keskinen & Virjonen 2004, 79–83.)

Päivähoito on varhaiskasvatuspalvelua, jossa lapsen oikeus varhaiskasvatukseen ja vanhempien oikeus saada lapselleen hoitopaikka yhdistyvät. Vanhemmilla tulee olla oikeus tietää eri hoitomahdollisuuksista ja vapaus valita sopiva hoitopaikka lapselle. Vanhemmille on annettava mahdollisuus osallistua sekä hoidon suunnitteluun että sen arvioimiseen. Asiakkaiden eli tässä tapauksessa perheiden palautetta tulee kunnioittaa ja hyödyntää palveluiden arvioimisessa ja kehittämisessä. (Keskinen & Virjonen 2004, 79–83.)

3.1.1 Kasvatuskumppanuus

Päiväkodin henkilökunnan tehtävänä on luoda valmiuksia vanhempien kanssa tehtävälle yhteistyölle, ja tukea niin vanhemmuutta kuin kodin kasvatustyötä. Päiväkodin henkilökunnan tulee toimia myös yhteistyössä muun sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa, ja tarpeen vaatiessa ohjata perhe muiden palvelu- ja tukitoimien piiriin tai vähintäänkin tiedottaa niiden olemassa olevista palveluista. (Keskinen & Virjonen 2004, 79–83.)

Parhaimmillaan varhaiskasvatus on lapsen merkityksellisten elinympäristöjen välistä kasvatuskumppanuutta. Päivähoidon ja perheiden kasvatuskumppanuus on kirjattu lakiin lasten päivähoidosta. Lain mukaan päivähoidon eräänä tehtävänä on perheen kotikasvatuksen tukeminen. Perhe ja koti asettuvat vastakkain päiväkodin kaltaisen instituution arjessa, lapsen jokapäiväisessä kasvatuksessa ja hoidossa. (Keskinen & Virjonen 2004, 79–83.)

Rakenteellinen muutos päivähoidossa ja eri kasvatusteoriat korostavat päivähoidon ja vanhempien yhteistyön tärkeyttä lapsen päivähoitopäivän onnistumisessa. Perheet nähdään nykypäivänä toimijoina ja vanhemmat ovat omien lastensa asioissa asiantuntijoita, joiden näkemykset tulisi huomioida lasten päivähoitoa järjestettäessä. En-

nen perhe nähtiin päivähoidon kohteena, jolle palveluita tuotettiin ulkoa käsin. (Keskinen & Virjonen 2004, 79–83.)

Ensisijainen kasvatusoikeus- ja vastuu on itse lasten vanhemmilla. Päiväkodin henkilökunnan ja vanhempien välillä on kasvatuksellinen kumppanuus. Tässä kasvatuskumppanuudessa päiväkodin henkilökunta ja vanhemmat tukevat toinen toisiaan lapsen kehitykseen, kasvuun ja oppimiseen liittyvissä asioissa. Kasvatuskumppanuus on käytännössä päiväkodin henkilökunnan ja vanhempien välistä vuorovaikutusta. Vuorovaikutus ja yhteistyö ovatkin olennainen osa hyvää varhaiskasvatusta. (Keskinen & Virjonen 2004, 79–83.)

Päivähoidossa tehdyt käyttäjätutkimukset osoittavat, että iso joukko vanhemmista on halukkaita vaikuttamaan oman lapsensa päivähoitokasvatukseen ja päivähoiton kehittämiseen. Päiväkotikasvatuksen toteuttamiseen on lähdettävä lapsen yksilöllisistä kehitystarpeista. Vanhempia on hyvä aktivoida tuomaan omaa lastaan koskeva asiantuntemus päivähoiton kehittämisen avuksi. Vanhemmat ovat lapsensa tärkeimpiä asiantuntijoita, joilta saadaan tärkeää tietoa lapsen yksilöllisten kehitystarpeiden tiedostamiseen. Päivähoiton tehtävänä on taas toisaalta tukea vanhemmuutta. Perheen myönteisiä voimavaroja korostamalla voidaan tukea vanhemmuutta. Vanhemmuutta voidaan tukea tuomalla esiin perheen myönteisiä voimavaroja. (Keskinen & Virjonen 2004, 79–83.)

4 SADUT

4.1 Satu

Lasten kielen asiantuntijat ovat yksimieleisiä siitä, että kirjat ja ääneen lukeminen, satujen kertominen ja tarinoiminen kiihdyttää ja vahvistaa lapsen kielellistä kehitystä. Joidenkin mielestä lapsi voi oppia lukemaan ainoastaan jos aikuinen lukee lapselle äänen riittävän usein. (Tammi 2008, 37.)

Suomen satukirjallisuudessa yksi merkittävimmistä henkilöistä on ollut Zacharias Topelius (1818-1898). Satusetänä tunnettu Topelius ymmärsi jo silloin, että lapsi tarvitsee kehittävää ja mielikuvitusta rikastuttavaa luettavaa. Topeliuksen teoksia pidetään edelläkävijöinä suomalaisessa lastenkirjallisuudessa. (Kivilaakso 2010, 10.)

Kansansaduista ja myyteistä löytyy paradoksi; vaikeivat ne kuvaavat todellista elämää, ne auttavat lukijaa, kertojaa ja kuulijaa ymmärtämään todellisuutta ja elämään siinä mukana. Ihminen tarvitsee haasteita elämään kehittyäkseen ja kasvaakseen. Saduista löytyy haasteita, jotka vievät eteenpäin ihmisen kehitystä. Sadut eivät sisällä pelkästään satumaista hyvyyttä ja kauniita prinsessoja. Saduissa kidutetaan, huijataan ja tapetaan julmillakin tavoilla, mikä kuvastaa symbolisesti niitä kärsimyksen, hämmennyksen ja luopumisen kokemuksia, joita jokainen ihminen kohtaa elämässään, ja joutuu kehittyäkseen käymään läpi. Onnellinen loppu saduissa antaa uskoa selviämiseen ja tulevaisuuteen. Sadut tunnetaan kaikkialla maailmassa. Sadut ovat kansainvälisiä, saman sadun voi löytää eri puolilta maailmaa, tosin kulttuuriset piirteet ovat muovanneet satujen ulkomuotoa. (Arvola, Mäki 2009, 22.)

4.2 Hyvän sadun kaava

Satu tulisi alkaa “Olipa kerran...” tai muulla etäännyttävällä tavalla, joka kuvastaa lapselle siirtymisestä pois arkitodellisuudesta ja nykyajasta sadun maailmaan. Hyvässä sadussa tulee olla selkeä juoni. Selkeä juoni yksinkertaistaa tapahtumat, kun taas

monimutkainen juoni hämmentää lasta. Sadun hahmot tulee kuvata selkeästi ja kaikki yksityiskohdat tulee jättää pois. Sadun hahmojen tulee olla tyypillisiä, ei ainutlaatuisia. Sadun onnellinen loppu luo lapselle tulevaisuuden toivoa. On tutkittu, että lapsen kehitys pysähtyy, jos lapsi ei pysty uskomaan tulevaisuuteen. Sadun onnellinen loppu kuvastaa lapselle, että lapsi selviytyy vaikeuksista huolimatta. Aikuinen ei kykene lupaamaan lapselle onnea, mutta lukemalla lapselle onnellisesti päättyvän sadun aikuinen pystyy viestittämään lapselle tulevaisuuden toivoa siten, että lapsi sen ymmärtää. (Arvola, Mäki 2009, 38.)

Sadussa tulee olla hyvä ja paha vastakohtina, sillä jokaisessa ihmisessä on nämä molemmat puolet. Jokainen ihminen tuntee negatiivisia tunteita, esimerkiksi kateutta ja vihaa. Usein lapselta kielletään tällaiset negatiiviset tunteet. Lapsen kuunnellessa selaista satua, jossa lapsi kykenee samaistumaan pahaan hahmoon, lapsi saa oikeutuksen tunteilleen. Lapsen kuunnellessa satua aikuisen kanssa tai aikuisen lukemanaan, lapsi saa kokemuksen, että hänet hyväksytään kaikkineen tunteineen. (Arvola, Mäki 2009, 39.)

Hyvässä sadussa seikkailee yksinkertaiset ja selkeät hahmot, jotka ovat joko hyviä tai pahoja, jolloin lapsen on helppoa samaistua hahmoihin. Lapsi valitsee hyvän hahmon sadussa, koska kokee myötätuntoa hyvää hahmoa kohtaan ja luontaista vastenmielisyyttä paha hahmoa kohtaan. Sadussa paha saa aina palkkansa ja hyvyys palkitaan. Tällä tavalla lapsi saa kokemuksen oikeudenmukaisuudesta. Lapsi voi luottaa siihen, että paha saa lopuksi palkkansa, jolloin lapsi voi rauhallisin mielin heittäytyä mukaan sadun pelottaviinkin käännteisiin. Satu antaa lapselle mahdollisuuden lähteä sadun sankarin matkaan ja tuntea, että jos sankarikin selviää vaikeuksista, miksei lapsi itsekään. (Arvola, Mäki 2009, 39.)

Sadut siirtävät toimintatapoja ja kokemuksia sukupolvelta toiselle. Sadut herättävät kysymyksiä ja antavat myös vastauksia. Sadut kehittävät mielikuvitusta ja inspiroivat, avaavat näkemyksiä maailmasta ja elämästä, hyvästä ja pahasta. Sadun luonnollinen seuralainen lapselle on leikki. Leikin avulla lapsi käsittelee kuulemaansa, näkemäänsä ja kokemaansa, ja luo samalla uutta itsessään. Satuhetken tulisi olla herkkä ja lämmin hetki. Satuhetken tulisi luoda läheisyyden ja turvallisuuden tunnetta lapselle. (Hägglund 1997, 5.)

Satu opettaa lasta pelkojensa hallitsemisessa. Lapsi ei kykene kertomaan sanoilla ahdistuneisuudesta, kärsimyksestä tai yksinäisyydestä. Lapsi ilmaisee edellä mainitut tunteensa pelkoina; pimeään, jonkin eläimen ja joskus myös vieraan ihmisen pelkona. Sadussa lapsi kohtaa pelon tunteen jonkun toisen kokemana ja oppii sankariin samaistumalla voittamaan hirviön tai peikon. Sankari on määrätietoinen, rohkea ja älykäs, joka saa palkinnoksi hyvän elämän. Lapsi tahtoo olla sankarin kaltainen. Lapsi haluaa kuulla sadun uudestaan ja uudestaan, kokea ja voittaa pelon uudelleen ja uudelleen. (Tammi 2008, 78–80.)

Satu on kuulijan ja kertojan välinen dialogi, keskustelu, jossa molemmat kuuntelee ja vastaa ilman sanomatta sadun ulkopuolista sanaa. Lapsi osaa kertoa myös aitoja satuja, joissa hyvä ja paha taistelevat, kuten lapsessa itsessäänkin. Lapsen kertomukset tulevat alitajunnasta eivätkä ne ole mitä tahansa höpötystä, vaan totta. Pikkuhiljaa sanaston ja kokemusten karttuessa näissä saduissa hyvä voittaa, aivan kuten lapsi haluaisi omassa elämässäänkin tapahtuvan. Satu on lapsessa myötäsentyisenä aivan kuten syntymäkielen kielioppi. Sadun myötäsentyisyys on hyvän ja pahan kamppailua, rakastetuksi tulon tarvetta, hylätyksi tulon pelkoa. Tämän lapsi viestii niillä keinoilla, joita hänellä kunakin ikäkautena on. (Tammi 2008, 78–80.)

Kielikuvat, kielellinen ilmaisu ja kielelliset symbolit ovat sadulle tärkeitä. Saduissa oikeakielisyys ja kielioppi ovat olennaisia asioita, mutta niiden kustannuksella sadun rikas kieli ei saa kärsiä. Saduissa viehätysvoima syntyy kerronnasta, kielestä ja maailmasta, joka niiden avulla luodaan. (Hägglund 1997, 22.)

Satuja lukiessa lapsille, vanhemmat lapset seuraavat mielellään heille jo entuudestaan tuttuja satuja ja nauttivat voidessaan ennakoida tulevia tapahtumia. Pienemmät lapset taas elävät sadun ilmapiirissä ja tunnelmassa ohittaen sen, mitä juonesta ei vielä ymmärrä. Tutut, yksinkertaiset ja tunnetut sadut ovat aina varmoja valintoja. Pääasia on, että satu on todella satu, sellainen jonka kertoja kokee omakseen. Tärkeätä on löytää oma suhde satuihin, eläytyä sadun tunnelmaan ja kokea ne uudelleen yhtä mielekkäinä ja juuri tapahtuvina. (Tammi 2008, 78–80.)

4.3 Sadun merkitys lapselle

Syntymästään saakka lapsella on valmius kommunikaatioon. Vaikkei vauva osaa vielä puhua, kykenee hän kuulemaan, näkemään ja reagoimaan ympäriltä tuleviin signaaleihin. Sadut, tarinat ja kirjat kuuluvat lapsen maailmaan jo hyvin pienestä lähtien. Vastasyntynyt ei vielä ymmärrä sadun sisältöä, mutta saa sadun yhteydessä kokemusta läheisyydestä, välittämisestä ja vanhemman äänestä. (Lasten parhaat kirjat 2008, 53.)

3-4-vuotias lapsi uppoutuu sadun maailmaan jo innoissaan. Saduissa kaikki on mahdollista, lapsi ei kyseenalaista sadussa juuri mitään. Lapsella on jo lempisatukirjoja, ja näissä lempisatukirjoissa on monesti lempisivuja, -kohtia tai – kuvia. (Lasten parhaat kirjat 2008, 53.)

Sadut ja tarinat vaikuttavat myönteisesti lapsen kielelliseen kehitykseen. Suuri osa lapsista nauttii luetun kuulemisesta myös sen jälkeen, kun ovat itse oppineet lukemaan. Tämä kuvastaa sitä, että lukeminen on sosiaalinen tapahtuma, jossa lapsi ja aikuinen viettävät yhteistä aikaa. Läsnaolo on vahva niin lapsella kuin aikuisellakin, ja lapsi oppii aikuisen myötävaikutuksesta keskittymään ja kuuntelemaan. (Alijoki 1998, 11.)

Satuja voidaan käyttää lapsilla arkisten asioiden opettelemiseen. Niiden avulla voidaan oppia konkreettisia asioita, esimerkiksi vuodenaikoja, värejä tai vaikkapa lukuja. Satu toimii monesti myös oikean ja väärän mallina. Sadut voivat tarjota lapselle lohtua ja rohkaisua senhetkiseen tilanteeseen tai antaa apuvälineitä käsitellä esimerkiksi lapsen vanhempien eroa. (Ylönen 2000, 27.)

Satujen merkitystä päiväkodissa voidaan perustella monella tavalla. Lapsella ei ole aina käytössä keinoja tai tapoja käsitellä kokemuksia ja tunteita. Kyseisissä tapauksissa lapsi monesti sulkeutuu tai turvautuu johonkin fyysiseen kiusantekoon, esimerkiksi tönimiseen tai potkimiseen. Satujen avulla lapsi pystyy käsittelemään omia kokemuksia ja tunteita, ja tätä kautta voidaan välttää erilaiset konflikti-tilanteet ja lapsen sulkeutuminen. Lähes kolmasosalle päiväkotikäisistä lapsista ei lueta kotona, ja

näin ollen päiväkodin satuhetkien merkitys on todella suuri lapsille. (Hämmäinen & Mäki 2009, 54.)

5 LAPSEN KIELELLINEN KEHITYS

5.1 Kielellinen kehitys

Kielen oppiminen on lapselle tärkeä useasta eri syystä. Lapsi kykenee kielen avulla tutustumaan ympäristöönsä, oppii uusia asioita ja jäsentää havaintoja. Lapselle tulee puheesta ajatusten, tunteiden ja vuorovaikutuksen viestinväline. Kielen kehitys on lapsen aivotoiminnan kehityksen, lapsen ja hänen ympäristön vuorovaikutuksen tulosta. Lapsen kieli kehittyy yksilöllisesti. Samanikäisten lasten kielenhallinta saattaa olla kovin erilaista, mutta siitä huolimatta täysin normaalia. Kielen omaksumisessa lapsi oppii äidinkielen sanaston, äänteet ja ne säännöt, joiden perusteella sanoja taivutetaan ja yhdistetään lauseiksi. Lapsella on synnynnäinen tapa reagoida kielellisiin ärsykkeisiin ja erottaa kielelle ominaiset piirteet toisista äänistä, riippumatta siitä, mitä kieltä lapsen elinympäristössä puhutaan. (Siiskonen, Aro, Ahonen & Ketonen 2003, 48–49.)

Lapsen kielellistä kehitystä voidaan tukea usein eri tavoin. Kirjojen lukeminen, satujen ja lorujen kertominen ja niistä keskustelu ovat lapsen ja aikuisen välisiä hyviä toimintatapoja. Kirjojen lukeminen kuuluu normaaliin lapsen arkeen. Kuvakirjoja luettaessa ja katseltaessa lapsen ja aikuisen huomio kiinnittyy samaan asiaan, esimerkiksi tiettyyn kirjan sivulla olevaan kuvaan. Tämä on lapsen kehityksen kannalta merkittävää. (Siiskonen ym. 2003, 67.)

Lapsella kieli kehittyy hänen toimiessaan; leikkiessä ja vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Aikuisen kielenkäyttömalli on lapsen kielenkehityksessä todella tärkeää. Päiväkodeissa tulisin miettiä, miten lasten kanssa kieltä käytetään. Kieli on väline usean tarpeen tyydyttämiseksi. Kieli voi olla vaikuttamisen väline, tunteiden ilmaisun väline, kielellisen luomisen väline, tiedon hankinnan ja välittämisen väline. Kieli on oman ja muiden käyttäytymisen säätelyn väline, sosiaalisten suhteiden luomisen ja ylläpidon väline. (Keskinen & Virjonen 2004, 211–220.)

Kielen avulla pystymme välittämään toinen toisillemme ajatuksiamme, havaintojamme ja tuntemuksiamme. Viestin merkitys puhekielessä vaikuttaa siihen, miten

lauseen sanat ja osat ovat suhteessa toinen toisiinsa. Eleet, ilmeet, keskustelutilanne ja äänensävy vaikuttaa siihen, miten lauseita ja sanoja tulkitaan. Kieli kehittyy lisäksi yhdessä ajattelun, muistin ja havaitsemisen kanssa. Tietoa ei voi näin ollen siirtää lapselle vain kielen avulla, vaan uuden omaksuminen vaatii lapsen omaa toimintaa ja sitä kautta tulevaa oivallusta. Kokeilulla ja toistamisella lapsi muodostaa jäsenyneitä toimintatapoja, joita lapsi kokeilee uusissa tilanteissa. (Keskinen & Virjonen 2004, 211–220.)

Kielessä on monia eri ulottuvuuksia, jotka voidaan luokitella merkityksen perusteella eri ryhmiin; fonologiseen tietoisuuteen, pragmaattiseen tietoisuuteen, morfologiseen tietoisuuteen ja semanttiseen tietoisuuteen. Fonologisella tietoisuudella tarkoitetaan lapsen taitoa hahmottaa sanojen äännerakenteita. Lapsi hahmottaa esimerkiksi oman nimen muodostuvan eri äänneistä, joista koostuu sana. Pragmaattisella tietoisuudella tarkoitetaan taitoa käyttää kieltä tilanteeseen sopivalla tavalla, lapsi käyttää erilaista kieltä erilaisten puhujien kanssa. Morfologisella tietoisuudella tarkoitetaan kielen taivutusmuotojen ja sanaston hallitsemista. Semanttisella tietoisuudella taas tarkoitetaan lapsella olevan kyky määrittellä ja luokitella sanoja. (Keskinen & Virjonen 2004, 211–220.)

Lapsen kielelliseen kehittymiseen liittyy olennaisesti tunneilmaisu, ja näin ollen vuorovaikutukselle tulisi antaa riittävästi tilaa. Lapselle on tärkeää saada aikuiselta tukea keskustelun kautta turvallisuutta uhkaavien, ahdistavien ja sekavien tunteiden käsittelyssä. Mitä enemmän aikuinen jakaa vuorovaikutuksessa lapsen kanssa niin myönteiset kuin kielteisetkin tunteet, sitä turvallisemmaksi lapsi kokee suhteensa vanhempaan. Lapsen ja aikuisen välisessä vuorovaikutuksessa voidaan käyttää apuna satuja. Satujen lukeminen ja niistä keskustelu kehittää lapsen kieltä, ja lapsi voi sadun maailmassa käsitellä erilaisia tunteita. Sadut saattavat toimia lapsen psyykkisen terveyden edistäjänä. Lapsi kykenee sijoittamaan sadun hahmoihin pelottavia ajatuksia ja tunteita. Sadun onnellinen loppu luo lapselle tulevaisuudentoivoa, joka auttaa lasta kehittymään turvallisesti. Aikuisen lukiessa lapselle satua, aikuinen viestii lapselle hyväksyvänsä lapsen arkitodellisuudesta irti olevan sisäisen maailman. Satu antaa lapsen ajatuksille tilaa. Lapsi voi poimia saduista mitä itse haluaa, ja kertomus muuttuu näin ollen lapsen kehitystasoon. (Keskinen & Virjonen 2004, 211–220.)

Lapsen kielen ja vuorovaikuttamisen kehittämiseen arjessa on olemassa useita erilaisia keinoja; lapsen kanssa tulee luoda kiireetön ilmapiiri yhteiselle hetkelle, omilla eleillä ja ilmeillä aikuinen osoittaa kiinnostuksensa lasta kohtaan, kerro lapselle, että sinusta mieluisaa jutella hänen kanssaan, kysele lapsen leikeistä, päivästä ja ystäväistä, katsele lapsen kanssa valokuvia, ja nimetkää yhdessä tuttuja ihmisiä ja paikkoja. Tutki lapsen kanssa kuvakirjoja ja anna lapsen nimeä kirjassa olevia asioita ja esineitä, anna lapsen kertoa sellaisista asioista, jotka lapsi kokee sillä hetkellä merkittäviksi. Erilaiset pukeutumis-, peseytymis- ja ruokailutilanteet ovat hyviä tilanteita kehonosien nimeämiseksi ja keskustelulle. Pelaa lapsen kanssa erilaisia pelejä, kielellistä taitoja harjoittavat ovat hyviä vaihtoehtoja. Pyydä lasta nimeämään ympärillä olevia asioita, esineitä ja ihmisiä. (Keskinen & Virjonen 2004, 211–220.)

Kielen ja vuorovaikutuksen harjoittaminen lapsen arjessa on tärkeää. Kyseisten taitojen harjoittamiseen ei välttämättä tarvita muuta kuin aikuisen kuuntelevat korvat ja ymmärtävä sydän. Aikuisen antama rohkaisu vuorovaikuttamiseen ja kommunikointiin herättää lapsessa tahdon yrittää kielellisistä vaikeuksista huolimatta. Kasvatusalan työntekijöiden ja lasten vanhempien tulisi kuunnella lasta ja hänen tarpeitaan. (Keskinen & Virjonen 2004, 211–220.)

5.1.1 3-4-vuotiaan lapsen kielen kehitys

3-vuotias lapsi pitää kirjojen lukemisesta ja selailusta. Varsinkin iltasadut ja satuhetket ovat 3-vuotiaalle tärkeitä, lapsi jaksaa jo keskittyä tarinoihin, ja osaa esittää kysymyksiä ja havaintoja luetuista saduista. 3-vuotias lapsi osaa jo muodostaa lauseita, lauseet sisältävät kolmesta viiteen sanaa. Lapsi voi oppia päivän aikana 10 sanaa. 3-vuotiaalla lapsella on hallussaan lukumäärä kolmeen saakka. (Aaltonen, Ojanen, Siiven, Vilhunen & Vilen 2004, 137, Vauvasta leikki-ikäiseksi 2007, 184.)

Kielen kehityksen keskeisiä saavutuksia 3-vuotiaalla lapsella on, että puhe on lähes kokonaan ymmärrettävää. Lapsi osaa käyttää apuverbejä, eri aikamuotoja ja taivuttaa

verbejä eri persoonamuodoissa. Lapsen puhe sisältää kielto-, käsky- ja kysymyslauseita. Lapsi kykenee ilmaisemaan esineiden paikan ja sijainnin. Adjektiivien vertailuasteet ovat lapsella jo käytössä. (Siiskonen ym. 2003, 60.)

3-vuotias lapsi on utelias ja avoin uusille sanoille ja esittää aktiivisesti kysymyksiä. Lapsi oivaltaa kysymyksiä esittämällä saavansa tietoa ympäröivästä maailmasta. Kyselyissä mikä -, missä -, miksi – kysymykset ovat normaaleja, kun lapsi tutkii ympäristöä ja haluaa oppia sanoja ja tietoa. Lapsen kysymyksiin on tärkeitä vastata rehellisesti lapsen ikätaso huomioiden. Totuudenmukaiset ja yksinkertaiset vastaukset tukevat lapsen kehitystä parhaiten. (Alijoki 1998, 66, Vauvasta leikki-ikäiseksi 2007, 185.)

Lapsi on innostunut tekemään asioita itsenäisesti, ja lapsi tarvitsee aikuiselta myönteistä palautetta onnistumisesta. Lapsi pahoittaa mielensä helposti. Lapsen leikeissä alkaa tulla roolileikkejä ja kuvitteluleikkejä. 3-vuotiaalla kaverin kanssa leikkiminen alkaa jo kiinnostaa. Lapsen puheesta saattaa vielä puuttua äänneitä tai puhe saattaa olla takeltelevaa, mutta siitä saa kuitenkin selvää. Lapsi kyselee paljon ja mielikuviutus on jo vilkasta. Sadut, lorut ja riimit alkavat kiinnostaa 3-vuotiasta. (MLL 2014.)

3-vuotias ymmärtää jo yksinkertaisia kertomuksia. Lapsi osaa käyttää lauseita ja esittää kysymyksiä. 3-vuotias osaa jo käyttää yksikköä ja monikkoa, ja alkaa ymmärtää sijamuotojen merkityksen. 3-vuotias lapsi osaa käyttää jo nimeään, ja kykenee puhumaan tulevaisuudesta ja menneisyydestä. Lapsi oppii liittämään noin kolmen vuoden iässä yhteen yhä useampia sanoja ja alkaa käyttää omaa nimeään puhuessaan itsestään. (Tammi 2008, 78–80.)

3-vuotias lapsi kykenee kertomaan asioista, jotka ovat tapahtuneet aiemmin. Lapsen kielessä esimerkiksi ”viime viikolla” tarkoittaa monesti kaikkea sellaista, mikä on tapahtunut eilen, kaksi päivää sitten tai kuukausi sitten. 3-vuotias lapsi kykenee istumaan paikallaan pidemmän ajan ja kuuntelemaan satuja, eläytymään kertomuksiin ja teettämään niistä kysymyksiä. Kolmen ikävuoden lopussa moni lapsi alkaa nimittämään itseään ”minäksi”. (Tammi 2008, 78–80.)

3,5- vuotiaan lapsen lauseet ovat neljän tai viiden sanan mittaisia. Lapsi ymmärtää enemmän ja enemmän sanallisia ohjeita, jopa kolmeosaisia. 4-vuotiaalla lapsella puhe on jo sujuvaa ja rakenteellisesti ymmärrettävää. 4-vuotiaalle lapselle ajan ja paikan määre ovat vielä hankalia. Sen sijaan yksikön ja monikon, sekä nykyisen ja menneen ajan 4-vuotias hallitsee jo melko hyvin. 4-vuotiaalla lapsella on kielellistä huumorintajua, joka näkyy varsinkin sanojen leikkimisenä ja lorutteluna. (Vauvasta leikki-ikäiseksi 2007, 220.)

3-4-vuotiaan lapsen kielellistä kehitystä voi tukea innostamalla lasta puhumaan ja tarinoimaan. Lapselta voi esimerkiksi hoitopäivän tapahtumia tai luetusta satukirjasta, jolloin lapsi pääsee kertomaan kokemuksistaan. Kaikki yhdessä vietetty aika ja tekeminen kehittävät ja tukevat lapsen kielellistä kehitystä. (Vauvasta leikki-ikäiseksi 2007, 222.)

5.1.2 Kielen kehityksen vaikeudet

Lapsi tarvitsee tukea kielen kehityksessä varsinkin silloin, kun siinä ilmenee vaikeuksia tai viivettä. Vaikeuksia kielellisessä kehityksessä tarkoittaa monesti mittavia vaikeuksia dysfasiasta lukivaikeuksiin saakka. Kielellisten vaikeuksien käsitteistössä on päällekkäisyyksiä. Leikki-ikäisellä ja sitä nuoremmalla kielivaikeuksia lapsella puhe on tavallisesti epäselvää tai vähäistä. Tarkemmat tutkimukset saattavat tuoda ilmi useita kielen tuottamisen ja ymmärtämisen ongelmia; sanojen puuttumista, poikkeavia sanahahmoja, väärää sanajärjestystä, taivutusmuotojen vajetta, vaikeuttaa löytää oikea sana tai vaikeuksia kuullun ymmärtämisessä. Lapsen kielivaikeudet ovat yksilöllisiä, ja näin ollen lapsen kuntoutus suunnitellaan aina tapauskohtaisesti. (Keskinen & Virjonen 2004, 211–220.)

Kielellisiä vaikeuksia omaava lapsi tarvitsee kannustusta, rohkaisua ja rajoja; kielellisen heikkouden ilmaisun takia lapsi tarvitsee huomattavasti kannustamista ja rohkaisua vuorovaikuttamiseen, mutta samalla lapsi tarvitsee selkeät rajat toiminnalleen. (Keskinen & Virjonen 2004, 211–220.)

Kielellisiä vaikeuksia omaavan lapsen minäkäsityksen muotoutumiseen on syytä kiinnittää huomiota. Aikuisen palautteella ja tunneviestinnällä on suuri vaikutus. Eri-tyisen tärkeää olisi, että aikuinen näkee lapsessa itse lapsen eikä lapsen kielellisiä vaikeuksia. Lapsen kielellisen vaikeuden voikin nähdä lapsen yhtenä ominaisuutena. Näin lapsen on helpompaa hyväksyä omat ominaisuutensa, ja lapsi voi tehdä ja toimia kuten muutkin lapset. Päiväkodin henkilökunnan olisi hyvä olla tukemassa lapsen vanhempia toimiaan niin, että lapsi saisi perheensä kannustuksen, rajojen ja rohkaisemisen kautta hyvän minäkäsityksen ja myös hyvän itsetunnon. (Keskinen & Virjonen 2004, 211–220.)

Päiväkodin henkilökunnan on tärkeää huomata myös se, että emotionaalinen ilmapiiri on suuressa roolissa ryhmässä, jossa on kielellisiä vaikeuksia omaava lapsi. Tällaisen lapsen realistisen minäkuvan saavuttamisessa apuna tulisi olla avoin ja rehellinen kommunikointi. Huumori on tärkeä väline kielellisiä vaikeuksia omaavan lapsen kanssa, sillä huumori on kieltä ja kielellä leikkimistä. Lapsi, jolla on kielellisiä vaikeuksia, on tavallisesti myös vaikeuksia nimeämisessä; tavallisten asioiden, esineiden ja henkilöiden nimeäminen voi olla vaikeaa. Nimeämisessä on kysymyksessä tilanteeseen liittyvän oikean sanan löytämisestä. Hankalassa sananhaussa lapsi pyrkii keksimään jonkin korvaavan ilmaisun, joka ei välttämättä aina onnistu. Tämä voi olla lapselle ahdistavaa, ja seurauksena saattaa olla itsetunnon alenemista, oppimisvaikeuksia, yrittämisen pelkoa ja vuorovaikutuksen välttelyä. (Keskinen & Virjonen 2004, 211–220.)

Lapsen kanssa keskusteltaessa ja toimiessa on tärkeää, että aikuinen on aina aidosti läsnä tilanteessa. Tällöin lapsi saa kokea tulevansa hyväksytyksi, vaikkei löytäisikään oikeata ilmaisua sanahaulleen. Aikuinen voi osoittaa lapselle kiinnostuksen kuuntelemalla lasta, nyökyttelemällä hyväksyvästi lapsen kertomille asioille ja tekemällä juttelulle kiireettömän ilmapiirin. Lapset ovat herkkiä aistimaan aikuisen lähettämiä tunneviestejä, ja tästä syystä onkin tärkeää luoda lapsen luottamus sanattomalla viestinnällä. Tällainen lapsen luottamuksen syntyminen on ensimmäinen askel kohti kommunikaatiota. (Keskinen & Virjonen 2004, 211–220.)

Aikuisen tehtävänä on lisäksi rohkaista lasta kommunikaatioon ja vuorovaikutukseen toisten lasten kanssa. Kielellisiä vaikeuksia omaavalla lapsella on riski alemmuuden-

tunteen heräämiseen. Lapsen ilmaisuvaikeudet, muihin lapsiin vertailu ja epäonnistuneet kommunikaatiokerrat saattavat toistuessaan saada aikaan lapsessa alemmuudentunteen ja epäonnistumisen. Lapsi saattaa aliarvioida itseään ja alistua käsitykseen siitä, ettei hän osaa. Kasvatusalan ammattilaiset ja lapsen vanhemmat ovatkin avainavaimessa ohjatessa erilaisia lapsia yhteisiin toimintoihin ja leikkeihin. (Keskinen & Virjonen 2004, 211–220.)

Puheen ja kielen kehityksen häiriöt ovat suurin alle kouluikäisten lasten kehityshäiriöryhmä. Selvitysten mukaan lieviä kielen kehityksen häiriöitä on noin 3-7 %:lla 3-6-vuotiaista lapsista. Kielihäiriölle tavallista on, että lapsen kielen kehitys on ollut tavallisesta poikkeavaa jo varhaisesta lapsuudesta saakka. Vaikeudet saattavat ilmetä kielen tuottamisessa tai ymmärtämisessä tai molemmissa. Kielihäiriöllä tai kielellisillä oppimisvaikeuksilla tarkoitetaan kielen ja puheen tuottamisen tai niiden ymmärtämisen selvää viivettä suhteessa lapsen ikään tai muuhun kehitykseen. Kielivaikeuksista käytetään useita eri nimikkeitä, esimerkiksi kielen kehityksen vaikeus, kielen kehityksen erityisvaikeus, kielelliset vaikeudet, kielelliset oppimisvaikeudet ja dysfasia. Oppimisvaikeudet, kielelliset häiriöt mukaan lukien, tulevat monesti läheltä. Ne ovat siis perinnöllisiä, perinnöllisyys on merkittävin kielihäiriöiden tekijä. Kielellisen kehityksen viivästyneisyydelle ei ole osoittanut muuta selkeää syytä. (Numminen & Sokka 2009, 58–59.)

Kielelliset vaikeudet vaihtelevat vaikeusasteeltaan. Vaikea-asteiset tai huomattavat kielelliset vaikeudet huomataan lähes aina ennen kouluikää. Kielellisten vaikeuksien varhaisella tunnistamisella ja kuntoutuksen aloittamisella on suuri merkitys varsinkin oppimisen ja itsetunnon kehittymisen kannalta. Kielellisten vaikeuksien tunnistaminen auttaa aloittamaan tukitoimet ajoissa ja suuntaamaan ne oikein. (Numminen & Sokka 2009, 58–59.)

Jos lapsen puheen ja kielen kehityksessä esiintyy tavallisesta kehityksen etenemisestä poikkeavia piirteitä, herää monia kysymyksiä. Käsitys siitä, mistä on kyse, tarkentuu tavallisesti vasta ajan ja erilaisten lasta koskevien tutkimusten myötä. Mahdollisimman varhaista ongelmien havaitsemista, määrittelyä ja tukitoimien aloitusta pidetään yhtenä avaintekijänä kehityksellisten häiriöiden kielteisten seurausten vähentämiseen. (Siiskonen ym. 2003, 81.)

Jokaiselle lapselle puhumisen oppiminen ei ole helppoa. Kieli kehittyy jokaisella yksilöllisesti. Samanikäisten lasten taito tuottaa tai ymmärtää puhetta saattaa olla kovin erilaista ja siitä huolimatta kuulua tavalliseen ikävaihteluun. Haastavaa on erottaa joukosta ne lapset, jotka edistyvät kielellistä tavanomaista hitaammin ja toisaalta ne, joiden kielen kehityksessä kyetään toteamaan jokin häiriö. Kielellisestä oppimisvaikeudesta puhutaan silloin, kun tarkoitetaan lapsen vaikeuksia kirjoitetun tai puhutun kielen omaksumisessa. Tällöin ei tarkenneta vaikeuksien syytä eikä sitä, ilmeneekö vaikeus yksin vai liittykö se toisiin kehityksen ongelmiin, esimerkiksi autismiin, kehitysvammaisuuteen tai johonkin erityiseen oireyhtymään. Nimityksiä käytetään yleisesti kuvaamaan sitä, että lapsen kieli kehittyy huomattavasti hitaammin kuin lapsen muu kehitys, eikä lapsella ole kuulovammaa tai neurologista sairautta, joka selittäisi kielelliset vaikeudet. (Siiskonen ym. 2003, 82–83, Numminen & Sokka 2009, 58–59.)

Pienellä lapsella varhaisen kielen kehitys on vahvasti yhteydessä lapsen tunteisiin. Lapsella on luontainen tahto olla vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa ja jakaa heidän kanssaan kokemuksia. Yhteiselle tekemiselle ja olemiselle on tärkeää varata aikaa, jotta lapsen kielellinen kehitys on suotuisaa. (Numminen & Sokka 2009, 58–59.)

6 TOIMINTAKANSIO

Päädyin valitsemaan toimintakansion opinnäytetyöhöni, koska haluan yhdistää sadut ja lapsen kielellinen kehityksen toinen toisiinsa. Toimintakansion tarkoituksena on auttaa ja tukea lasta kielellisessä kehityksessä päiväkodissa. Toimintakansion satujen avulla pyritään ”rikastuttamaan” lapsen kielellistä kehittymistä. Luetuista saduista keskustellaan lukuhetken päätteeksi; tämä auttaa lasta jäsentämään ja sisäistämään sadun tapahtumia.

Lukeminen on tavallisin käyttötapa saduille. Se kehittää lapsen kieltä. Lapset pitävät kirjoista; lapset katselevat kuvia ja selailevat sivuja, vaikeivat sanat vielä aukeiksi-kaan heille. Satuja voidaan käyttää kielellisen kehityksen välineenä. Toimintakansio on tarkoitettu 3-4-vuotiaille lapsille.

Idea toimintakansion tekemiseen lähti itseltäni. Minulla oli itselläni ajatus siitä, että haluan tehdä toiminnallisen opinnäytetyön, jonka liitteenä valmistuu jonkinlainen toimintavihkonen yms. Toimintavihkosen nimeksi valikoitui toimintakansio. Haluan liittää tähän toimintakansioon satuja. Aluksi minulla oli ideana liittää sadut ja jokin lapsen kehittymisen osa-alue jollakin tapaa toisiinsa. Päädyin lopulta ajatukseen toimintakansiosta, joka liittäisi sadut ja lapsen kielellisen kehityksen päiväkodissa toisiinsa.

Haluan nostaa opinnäytetyössäni esiin sadut ja lapsen kielellisen kehityksen päivähoidossa, koska kyseinen aihe kiinnostaa minua kovasti. Sadut ovat aina kiehtoneet minua, ja nykypäivänä lasten kielelliset vaikeudet ovat melko yleisiä päiväkodissa. Mitä aikaisemmassa vaiheessa lapsen kielellisen kehityksen mahdollisiin vaikeuksiin ja haasteisiin tartutaan, sitä paremmat mahdollisuudet lapsella on niissä kehittyä.

Toivon tämän toimintakansion olevan hyödyksi päiväkodin arjessa, tukemalla lasta hänen kielellisessä kehityksessään satujen avulla. Pyrin tekemään toimintakansiosta mahdollisimman helppokäyttöisen ja päiväkotiin soveltuvan.

Toimintakansiosta toivon saavan selkeän ja käytännöllisen työvälineen sen käyttötarkoitusta ajatellen. Toimintakansio tulee olemaan paperinen versio, jotta se on hel-

posti saatavilla. Toimintakansio tulee olemaan tiivis paketti, jossa on keskitytty keskeisiin asioihin lapsen kielellisen kehityksen suhteen satujen avulla.

Toimintakansio tulee pitämään sisällään muutamia erilaisia esimerkkisatuja. Lähtökohtana satujen valinnassa tulee olemaan niiden mahdollinen kielellinen hyöty lapselle.

6.1 Aikaisemmat tutkimukset

Leinonen (2012) tutkimuksen aiheena oli menetelmäkansio lapsen näkökulma huomioiden. Materiaalista tekijä sai toimivan ja selkeän tuotoksen. Työn pääosassa oli päiväkodille tarkoitettu menetelmäkansio, joka sisälsi menetelmiä ja esimerkkisatuja. Lisäksi menetelmäkansiosta löytyi kirjallista saduista, jotka soveltuvat vastaavaan käyttöön. Kansiossa oli myös tiivistelmä lapsen kielellisen kehityksen pääkohdista. Tutkimuksessa menetelmäkansion sisällön tavoitteet ja käyttötarkoitus saavutettiin tekijän mielestä odotusten mukaisesti.

Ahonen (2009) tutkimuksessa aiheena oli menetelmäkansio satujen käytöstä päivähoidossa. Tässä tutkimuksessa käsiteltiin lapsen elämää päiväkodissa ja satukirjan keinoja auttaa sopeutumaan päiväkodin arkeen. Kohderyhmänä tutkimuksessa olivat 3-4-vuotiaat lapset. Työssä oli lähdetty toteuttamaan perehdytys-kirjaa lapsille, jotka aloittavat uutena päiväkodissa. Lähtökohtana työlle oli saada lapsen näkökulma esille ja kuulla lasta satukirjan sisältöä varten.

Tutkimuksen tuotoksena syntynyt satukirja palveli tutkijan mielestä hyvin asiaa.

Oma tutkimukseni eroaa edellä mainituista tutkimuksissa siltä osin, että oma tutkimukseni keskittyy lapsen kielelliseen kehitykseen ja satuihin päiväkodissa.

7 OPINNÄYTETYÖN KÄYTÄNNÖN TOTEUTUS

7.1 Opinnäytetyön toteutussuunnitelma

Yhteistyökumppani löytyi opinnäytetyölleni helposti. Minulla oli alkamassa harjoittelujakso Porissa Kiertokadun päiväkodissa, ja kysyin harjoitteluni alussa ohjaajaltani ja päiväkodin johtajalta luvan käyttää päiväkotiryhmän lapsia satutuokioissani.

Opinnäytetyöni toteutuksen ajankohtana oli syksy 2014 - syksy 2015. Syksyllä 2014 etsin ja kartoitin tutkimukseeni käytettävää tutkimusmateriaalia. Testasin toimintakansioni valitsemia erilaisia satuja Kiertokadun päiväkodin 3-4-vuotiaille lapsiryhmälle. Ryhmässä oli 19 lasta. Aion testata toimintakansioni satuja ainakin muutaman kerran samaan lapsiryhmään. Sadun lukemisen jälkeen keskustelin lasten kanssa luetusta sadusta, mitä mielteitä ja tunteita se lapsissa herätti. Kirjasin lasten mietteet ylös paperille ja käytin niitä hyödyksi opinnäytetyössäni. Keräsin myös mahdollisuuksien mukaan paikan päälle olevilta päiväkodin henkilökunnalta havaintoja, heidän omista havainnoistaan. Vertasin niitä omiin kirjoittamiini tuotoksiin, ja tarvittaessa tein lisäyksiä. Näitä saatuja havaintoja käytin opinnäytetyöni pohdinta-osuudessa ja tuloksissa. Hyödynsin myös näitä lapsilta saatuja ajatuksia ja mielteitä toimintakansioni.

Hankin opinnäytetyöni teoria-aineistoa kirjastoista, Internetistä, perehtymällä aikaisempiin samantyyppisiin tehtyihin opinnäytetöihin. Aloitin tutkimussuunnitelmani teon loppuvuodesta 2014. Sain tutkimussuunnitelman valmiiksi keväällä 2015.

Tein päiväkodin lasten vanhemmille tiedotteen, jossa kerroin kuka olen ja, että olen tekemässä opinnäytetyötä liittyen lapsen kielliseen kehitykseen ja satuihin päiväkodissa ja, että pidän tämän puitteissa lukutuokioita lapsille.

Ohjaajaltani sain hyviä ohjeita satutuokioiden pitämiseen; lyhyt, värikäs kirja, selkeä tarina, mahdollinen opetus sadulla, jokin sopiva aihe/ teema, esimerkiksi vuodenaika. Ohjaajani toimi päiväkotiryhmän lastentarhanopettajana, jossa toteutin satutuokiot.

Neljäs viikko alkoi satutuokioni merkeissä. Pidin päiväkotiharjoitteluni aikana neljä erilaista satutuokiota, jotka ovat osa minun tulevaa opinnäytetyötäni. Olin valinnut satukirjan nimeltä; Ainon vuosi. Satutuokio meni mielestäni hyvin. Pidin satutuokion heti aamupiirin jälkeen, jolloin lapsia oli vielä ”sopiva” määrä, noin 8 lasta. Luin heille ensin sadun ja esitin sadun luettuani satuun liittyviä kysymyksiä lapsilta. Ohjaajani oli mukana näissä satutuokioissa, ja kirjasi ylös paperille lasten vastauksia samalla, kun minä esitin kysymykset lapsille. Valitsemani satutuokion satu käsitteli vuodenaikoja, joten kyselin lapsilta kysymyksiä vuodenaajoista. Kyselin myös mitä mietteitä satu yleensäkin herätti lapsissa. He saivat vapaasti kertoa mietteitään.

Pidin neljännen viikon lopuksi vielä toisen satutuokioni. Luin lapsille kirjan nimeltä; Paavo on reilu kaveri. Kirja käsitteli aihetta Paavo- pojasta, jonka luokalla oli Herkko-niminen poika, joka oli aivan mahdoton. Herkko-poika nahisteli kaikkien muiden lasten kanssa ja käyttäytyi huonosti. Paavo huomaa vähitellen, ettei Herkko olekaan kurja kaveri. Kun Herkon pyytää reilusti mukaan leikkiin, onnistuu leikki. Satutuokio meni mielestäni hyvin, lapset jaksoivat kuunnella ja keskittyä satuun hyvin. Esittämiini kysymyksiin lapset osasivat vastata hyvin ja oikein.

Viidennellä harjoitteluviikollani pidin kolmannen satutuokioni. Luin lapsille sadun aamupiirin jälkeen; Pekka Töpöhäntä ja lumiukko. Valitsin sadun, koska se oli vuodenaikaan ja päiväkotimme lumiukko-teemaan ajankohtainen. Luin jälleen lapsille sadun ja esitin sen jälkeen kysymyksiä satuun liittyen. Tuokio meni jälleen mielestäni hyvin.

Pidin viimeisenä harjoittelupäivänä viimeisen satutuokioni, luin lapsille kirjan; Pekka Töpöhännän ystävä. Valitsin kirjan, koska se sopi hyvin tulevaan ystävänpäivä teemaan. Luin sadun lapsille ja esitin jälleen erilaisia kysymyksiä lapsille satuun liittyen. Tuokio meni hyvin, ja ohjaajani pääsi sitä myös seuraamaan.

SATUTUOKIOT KIERTOKADUN PÄIVÄKODISSA:

Kysymykset satuihin:

Ainon vuosi (1.satu)

- 1) Mistä tässä kirjassa kerrottiin? Oikea vastaus: Ainon vuodesta, eli ylipäänsä vuodenaajoista.
- 2) Tietääkö teistä joku, kuinka monta vuodenaikaa meillä täällä Suomessa on? Oikea vastaus: 4 vuodenaikaa.
- 3) Osaako joku teistä sanoa näistä vuodenaajoista jonkin? Oikea vastaus: kevät, kesä, syksy ja talvi.
- 4) Mikä vuodenaika meillä mahtaa olla tällä hetkellä menossa? Oikea vastaus: Talvi.

Lasten vastaukset:

- 1) Isän kakusta, hiekkaa ei saa syödä, kakkua ei saa syödä, pulkkailtiin, uitiin, ei mitään x2
- 2) Syksy, talvi ja kesä. (Kevättä lapset eivät muistaneet.)
- 3) Talvi on nyt; lapset tiesivät tämän.
- 4) Talvi on nyt; lapset tiesivät tämän.

Paavo on reilu kaveri (2.satu)

- 1) Mistä tässä kirjassa kerrottiin? (Oikea vastaus: Herkko-nimisestä pojasta, joka on aika mahdoton kaveri. Hän nahistelee muiden lasten kanssa ja käyttäytyy huonosti. Paavo huomaa vähitellen, ettei Herkko olekaan kurja kaveri. Kun Herkon pyytää reilusti mukaan leikkiin, onnistuu leikki.)
- 2) Mitä eläinhahmoja kirjassa seikkaili? (Oikea vastaus: 2x koira, kettu, karhu, sika ja hiiri.)

- 3) Mikä juhlatapahtuma kirjassa oli? (Oikea vastaus: Paavo piti syntymäpäiväjuhlat ystävilleen.)
- 4) Mikä esine/ tavara Paavolta oli kadoksissa kirjassa? (Oikea vastaus: Lentokone, joka oli lahja Paavon vaarilta.)
- 5) Minne Paavon luokka lähti retkelle kirjassa? (Oikea vastaus: Retkelle bussilla hiekkarannalle.)

Lasten vastaukset:

- 1) ”Siinä tarvittiin rahaa”. ”Siinä mentiin rannalle”. ”Lentokone”. ”Ei mitään”.
- 2) Kettu, koira. (Karhu, possu ja hiiri □ nämä eläimet lapset muistivat, kun heille näytettiin kirjasta puuttuvien eläinten kuvia.
- 3) Syntymäpäivät.
- 4) Lentokone.
- 5) Rannalle.

Pekka Töpöhäntä ja lumiukko (3. satu)

- 1) Miksei Pekka Töpöhännällä ole häntää? Oikea vastaus: Hännän puraisi poikki rotta, Pekan ollessa pieni.
- 2) Ketä on kirjan mukaan häijyin kissa? Oikea vastaus: Monni-kissa.
- 3) Mikä oli kirjan peikko? Oikea vastaus: Lumiukko, jonka lapset olivat tehneet.
- 4) Kuka oli piiloutunut lumiukon sisälle? Oikea vastaus: Monni-kissa.
- 5) Mitä tapahtui Monnille seurauksena siitä, että hän piiloutui lumiukon sisälle? Oikea vastaus: Monni vilustui niin pahasti, että joutui vuoteenomaksi useaksi viikoksi.

Lasten vastaukset:

1. Rotta puraissu hännän pois.
2. Musta, Monni
3. Lumiukko
4. Hiiri, Monni
5. Pelästyi, kipeä rotta söi sen..

Pekka Töpöhännän ystävä (4.satu)

- 1) Mitä eläintä Pekka Töpöhäntä tarkkaili ikkunasta? Oikea vastaus: Pientä mäyräkoiraa nimeltä Mauri.
- 2) Mitä erikoista Mauri-mäyräkoiran ulkonäössä oli? Maurilla ei ollut ol- lenkaan oikeata korvaa, eli hän oli siis yksikorvainen.
- 3) Mitäs juhlittiin Risto ja Rauha- kissan luona? Oikea vastaus: Heille oli syntynyt uusi pienokainen, kissanpentu Rölli.
- 4) Mitä tapahtui Monnille, kun hän hyökkäsi täyttä vauhtia Mauri- mäyräkoiran kimppuun? Oikea vastaus: Kyseessä olikin toinen mäyräkoira, nimittäin pahamaineinen tappelupukari Jäppinen. Jäppinen oli koko läänin kiukkuisin mäyräkoira. Mäyräkoira säntäsi Monnin pe- rässä, ja loppujen lopuksi Monnin oli pakko paeta puuhun.

Lasten vastaukset:

- 1) ”Koiraa”, ”mäyräkoiraa”, ”Mauri”.
- 2) ”Sillä oli yksi korva.”
- 3) ”Ristiäisiin”, ”juhla”.
- 4) ”Se seurasi sitä, se mäyräkoira.” ”Monni meni piiloon puuhun.”
- 5) ”Ne joivat samasta tölkistä ja heistä tuli ystäviä.”

Satutuokiot menivät kaiken kaikkiaan melko hyvin, pidin satutuokiot aina päiväkotiryhmän aamutuokion yhteydessä, jolloin lapsia oli paikalla 6-8 lasta. Havaitsin kyseisen lapsimäärän hyväksi ja toimivaksi, koska tämän kokoinen ryhmä oli vielä hyvin hallittavissa. Satutuokioissa ei ollut aina samat lapset paikalla. Satutuokioihin osallistui sillä hetkellä päiväkodissa paikalla olleet lapset.

Lapset jaksoivat kuunnella ja keskittyä satutuokioihin melko hyvin, osa lapsista jaksoi istua ja kuunnella koko satutuokion, kun taas osa lapsista ei ollut kovinkaan kiinnostunut kuuntelemaan satuja. Muutamat lapsista osasi vastata kysymyksiin, joita kyselin satuihin liittyen, kun taas osa lapsista ei osannut vastata oikein kysymyksiin. Ohjaajani avusti minua satutuokioissani, hän toimi kirjurina ja kirjoitti lasten vastaukset paperille ylös, kun itse esitin satuihin liittyvät kysymykset lapsille. Ohjaajaltani sain positiivista ja kannustavaa palautetta satutuokioistani.

Valitsin satutuokioiden sadut teemojen, esimerkiksi vuodenaikojen perusteella. Halusin valita sellaisia satuja, joissa oli jokin opetus tai sanoma. Satuja valitessa halusin myös luettavaksi sellaisia satuja, jotka olivat minulle itselleni entuudestaan tuttuja, ja joita oli minulle omassa lapsuudessani luettu. Halusin satutuokioihin myös perinteisiä klassikkosatuja.

Satutuokioita pitäessä minulla oli aina sama kaava. Luin lapsille etukäteen valitsemani sadun, esitin etukäteen laaditut kysymykset satuun liittyen ja lasten vastaukset kirjattiin ylös paperille. Kokosin kaikki lasten vastaukset yhteiseksi kokonaisuudeksi.

Liitteessä on yksi esimerkkisatu, jossa näkyy Ainon vuosi- satuun liittyvät kysymykset. Siinä on neljä satuun liittyvää kysymystä. Satutuokioiden kysymyksiä laatiessa pyrin tekemään mahdollisimman selkeitä ja yksinkertaisia kysymyksiä. Vastaukset kysymyksiin tulivat kaikki selville satua lukiessa. Laadin jokaisesta saduista 4-5 kysymystä. Olin kirjannut kaikkien satujen kysymysten perään oikeat vastaukset. Lisäksi ohjaajani kirjasi paperille ylös, mitä lapset vastasivat satujen kysymyksiin.

8 POHDINTA

8.1 Tutkimuksen onnistumisen arviointi

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli laatia toimintakansio lapsen kielellisestä kehityksestä ja saduista päiväkodin arjessa. Toimintakansio sisältää listan vinkkejä, joita satutuokiota pitäessä kannattaa muistaa. Satutuokioiden vinkkilista on suunnattu päiväkodin henkilökunnalle. Toimintakansiossa on lisäksi kaksi esimerkkisatua, joita voi käyttää halutessaan satutuokion pitämiseen. Esimerkkisadut sisältää valmiiksi laaditut kysymykset satuun liittyen ja kysymysten oikeat vastaukset. Toimintakansion loppuun on koottu satuluettelo 3-4-vuotiaille lapsille. Tätä satuluetteloa päiväkodin henkilökunta voi käyttää apuna valmistellessa lapsille satutuokiota.

Satutuokion vinkkilistasta tehtiin mahdollisimman selkeä ja ytimekäs. Vinkkilista koottiin kirjallisuutta apuna käyttäen, omien käytännön kokemusta perusteella ja alan ammattilaisten vinkkejä apuna käyttäen. Esimerkkisatuni Ainon vuosi käsittelee eri vuodenaikoja, joka on 3-4-vuotiaalle lapselle tärkeä osa-alue hahmottaa ja osata. Toinen esimerkkisatuni Pekka Töpöhännän ystävä käsittelee aihetta ystävydestä, joka on myös tärkeä aihe. Satutuokioita toteuttaessa huomasin, että satutuokiot oli hyvä pitää lasten aamupiirin yhteydessä, jolloin lapsiryhmästä vain osa lapsista oli paikalla. Tällöin lapsiryhmää oli helpompi hallita.

Toiminnallisen opinnäytetyön toteutus tuntui mielekkäältä ja kiinnostavalta. Sain itse kehittää ja toteuttaa opinnäytetyön liitteenä valmistuneen toimintakansion. Haastavaa toiminnallisessa opinnäytetyössä oli aiheen rajaaminen, koska saduista ja lapsen kielellisestä kehityksestä löytyi paljon aineistoa ja tietoa.

8.2 Jatkotutkimusaiheet

Tämän opinnäytetyön jatkotutkimusaiheena voisi tehdä esimerkiksi tutkimuksen toimintakansion toimivuudesta käytännön työskentelyssä päiväkodissa tai selvittää onko toimintakansiosta ollut apua päiväkodin henkilökunnalle.

LÄHTEET

Aaltonen, M., Ojanen, T., Siven, T., Vihunen, R. & Vilen, M. 2004. *Lapsen aika*. 6-8.painos. Porvoo. Bookwell Oy.

Ahonen, N. 2009. *Satukirja päiväkodin arjesta lapsen näkökulma huomioiden*. Viitattu 17.11.2014.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/6122/Ahonen_Nina.pdf?sequence=1

Alijoki, E. 1998. *Pesästä pieni ponnistaa. Lasten varhaisten vuorovaikutustaitojen tukeminen*. Helsinki: Kirjayhtymä.

Arvola, P., Mäki, S. (toim.)2009. *Satu kantaa lasta. Opas lasten ja nuorten kirjallisuusterapiaan 1*. Helsinki: Duodecim.

Hujala, E., Puroilla, A-M., Parrila, S. & Nivala, V.2007. *Päivähoidosta varhaiskasvatukseen*. Hyvinkää: Edufin.

Hägglund, Tor-Björn, Satu, vakava leikki. Teoksessa Jokipaltio, J. (toim.) 1997. *Sadun voimat 2. Polunpäitä sadun maailmaan*. Jyväskylä: Gummerus.

Hämmäinen, S. & Mäki, S. 2009. *Satu ilahduttaa päiväkotilasta*. Teoksessa Mäki, S Arvola, P. (toim.) *Tarina tukee lasta. Opas lasten ja nuorten kirjallisuusterapiaan 2*. Helsinki: Duodecim, 50-76.

Keskinen, S. & Virjonen, H. (toim.) 2004. *Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa*. Helsinki: Tammi.

Kivilaakso, S. 2010. *Suomalaisen sadun varhaisia kehityslinjoja*. Teoksessa Kolu, K. (toim.) *Suomalainen satu 1. Kehittäjiä ja kehityslinjoja*. Helsinki: BTJ Finland, 9-21.

Leinonen, J. 2012. *Menetelmäkansio – laiva on lastattu saduilla*. Viitattu 17.11.2014. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/49620/LEINONEN_JENNA.pdf?sequence=1

MLL 2014. *Vanhempainnetti*. Viitattu 13.9.2015

http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/3_4-vuotias/

Numminen, H. & Sokka, L. 2009. *Lapsellani on oppimisvaikeuksia*. Helsinki: Edita.

Opas vanhemmille. Syötä satuja: lukuevättä lapsuuteen. 2008. Helsinki: Tammi.

Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.) 2003. *Joko se puhuu? Kielekehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Reunamo, J. 2007. *Tasapainoinen varhaiskasvatus. Erilaisia tapoja suhtautua muutokseen*. Helsinki: WSOY.

*Vauvasta leikki-ikäiseksi. Kysymyksiä ja vastauksia lastenhoidosta 2007. Suom. Paa-
janen, A. Helsinki: Gummerus.*

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Ylönen, H. 2000. Loihditut linnut. Satujen merkitys lapselle. Tampere: Tammi.

Toimintakansio

Toimintakansioon on kerätty ohjeita ja vinkkejä satutuokioiden toteuttamiseen päiväkodeissa. Lisäksi toimintakansio sisältää kaksi esimerkkisatua, jossa on kysymykset ja oikeat vastaukset satuun liittyen. Näitä esimerkkisatuja voi käyttää halutessaan apuna satutuokioiden ideoinnissa.

Toimintakansio sisältää myös satuluettelon, joka soveltuu 3-4-vuotiaille lapsille. Tätä satuluetteloä voi käyttää apuna päiväkodin satutuokioissa.

Toimintakansion tarkoituksena on tukea lapsen kielellistä kehitystä päiväkodin arjessa. Toimintakansio on tarkoitettu päiväkodin henkilökunnan käyttöön, ja sen tarkoituksena on olla apuna satutuokioiden toteuttamisessa päiväkodissa.

Ohjeita/vinkkejä satutuokion toteutukseen:

*Sadun lukijan tulisi perehtyä tai lukea satu ennen varsinaista satutuokiota.

*Satu tulisi alkaa "Olipa kerran..." tai muulla etäännyttävällä tavalla, joka kuvastaa lapselle siirtymisestä sadun maailmaan.

*Hyvässä sadussa tulee olla selkeä juoni.

*Sadussa tulee olla hyvä ja paha vastakohta, sillä jokaisessa ihmisessä on nämä molemmat puolet.

*Hyvässä sadussa seikkailee yksinkertaiset ja selkeät hahmot, jotka ovat joko hyviä tai pahoja, jolloin lapsen on helppoa samaistua hahmoihin.

*Satuhetken tulisi olla herkkä ja lämmin hetki. Satuhetken tulisi luoda läheisyyttä ja turvallisuutta.

*Satuhetkeä pidettäessä tulee huomioida lapsiryhmän koko, ei liian suurta lapsiryhmää kerralla. Satutuokio olisi hyvä pitää esimerkiksi aamutuokion yhteydessä, jolloin lapsiryhmä on pieni.

*Satuja lukiessa lapsille, vanhemmat lapset seuraavat mielellään heille en-tuudestaan tuttuja satuja ja nauttivat voidessaan ennakoida tulevia ta-pahtumia. Pienemmät lapset taas elävät sadun ilmapiirissä ja tunnelmassa, jolloin he eivät vielä välttämättä ymmärrä juonta.

*Tutut, yksinkertaiset ja tunnetut sadut ovat varmoja valintoja. Pääasia on, että satu on todella satu, sellainen jonka kertoja kokee omakseen.

*Satujen mielenkiintoiset ja värikkäät kuvitukset ovat hyviä valintoja sa-tuja luettaessa lapsille.

*Lapsen ja aikuisen välisessä vuorovaikutuksessa voidaan käyttää apuna satuja. Satujen lukeminen ja niistä keskustelu kehittää lapsen kieltä, ja hän voi sadun maailmassa käsitellä erilaisia tunteja.

*Lapsi kykenee sijoittamaan sadun hahmoihin pelottavia ajatuksia ja tun-teita.

*Sadun onnellinen loppu luo lapselle tulevaisuudentoivoa, joka auttaa lasta kehittymään turvallisesti.

*Sadut herättävät kysymyksiä ja antavat myös vastauksia.

*Sadut kehittävät mielikuvitusta ja inspiroivat, avaavat näkemyksiä maa-ilmasta ja elämästä, hyvästä ja pahasta.

*Satu opettaa lasta pelkojensa hallitsemisessa. Lapsi ei kykene kerto-maan sanoilla ahdistuneisuudesta, kärsimyksestä tai yksinäisyydestä.

* Satuja voidaan käyttää lapsilla arkisten asioiden opettelemiseen. Niiden avulla voidaan oppia konkreettisia asioita, esimerkiksi vuodenaikoja, värejä tai vaikkapa lukuja.

* Satujen avulla lapsi pystyy käsittelemään omia kokemuksia ja tunteita.

ESIMERKKI SATU: AINON VUOSI

1) Mistä tässä kirjassa kerrottiin?

(Oikea vastaus: Ainon vuodesta, eli ylipäänsä vuodenaajoista).

2) Tietääkö teistä joku, kuinka monta vuodenaikaa meillä täällä Suomessa on?

(Oikea vastaus: 4 vuodenaikaa).

3) Osaako joku teistä sanoa näistä vuodenaajoista jonkin?

(Oikea vastaus: Kevät, kesä, syksy ja talvi).

4) Mikä vuodenaika meillä mahtaa olla tällä hetkellä menossa?

(Oikea vastaus: Kevät, kesä, syksy tai talvi).

ESIMERKKISATU: PEKKA TÖPÖHÄNNÄN YSTÄVÄ

1. Mitä eläintä Pekka Töpöhäntä tarkkaili ikkunasta?

(Oikea vastaus: Pientä mäyräkoiraa nimeltä Mauri).

2. Mitä erikoista Mauri-mäyräkoiran ulkonäössä oli?

(Oikea vastaus: Maurilla ei ollut ollenkaan oikeata korvaa, eli hän oli siis yksikorvainen).

3. Mitäs juhlittiin Risto ja Rauha- kissan luona?

(Oikea vastaus: Heille oli syntynyt uusi pienokainen, kissanpentu Rölli).

4. Mitä tapahtui Monnille, kun hän hyökkäsi täyttä vauhtia Mauri-mäyräkoiran kimppuun?

(Oikea vastaus: Kyseessä olikin toinen mäyräkoira, nimittäin pahamaineinen tappelupukari Jäppinen. Jäppinen oli koko läänin kiukkuisin mäyräkoira. Mäyräkoira säntäsi Monnin perässä, ja loppujen lopuksi Monnin oli pakko paeta puuhun).

Satuluettelo 3-4 -vuotiaille lapsille:

Andersen, H.C: Kootut sadut ja tarinat

Jansson, Tove: Muumi-kirjat

Karjalainen, Elina: Uppo-nalle kirjat

Knutsson, Gösta: Pekka Töpöhäntä kirjat

Kunnas, Kirsi: Tiitiäisen satupuu

Kunnas, Mauri: Koiramäki-kirjat

Lasten parhaat kirjat-kerho

Lindgren, Astrid: Eemelin kootut metkut

Lindgren, Astrid: Peppi Pitkätossu

Louhi, Kristiina: Aino- kirjat

Milne, A.A: Nalle Puh-kirjat

Noponen, Sinikka & Tiina: Heinähattu ja Vilttitossu

Noponen, Sinikka & Tiina: Risto Räppääjä

Tammen Kultaiset Kirjat-sarja

Topelius, Zachris: Lukemisia lapsille

Tuhannen ja yhden yön satuja